

L82
VUX

•
•
•
•
KOMMENTARMATERIAL

Skolöverstyrelsen

E 38 12
Kommentarmaterial
Grunddel och fördjupn.
ej hemlär

L82
VUX

*Grunddel och fördjupningsdel
i språkundervisningen*

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1983:7

SÖ

Liber Utbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber distribution
Order Utbildning
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 91 00

Sö

L₈₂
VUX

Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna.

Grundel och fördjupningsdel i språkundervisningen är ett av kommentarmaterialen som syftar till att ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Ateljé Tina Johansson

Redaktör Carola Stuart

**Teknisk
produktion** Barbro Ogden

Tekniska data *Sättning* Century Schoolbook 11/13
Tryckmetod Offset
Papper 100 g Munkens allround
Bindning Klammerhäftad

Presslagd Juni 1983

© Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70820-9

Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1983

Liber Utbildningsförlaget
162 89 STOCKHOLM

Upplysningar och beställningsadress:
Liber distribution
Order Utbildning
162 89 STOCKHOLM
Tfn 08-739 91 00

Sö

L₈₂
VUX

Läroplan för kommunal vuxenutbildning

Läroplan för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82, består av två delar, en allmän del och ett kommentarmaterial som ansluter till denna.

Grundel och fördjupningsdel i språkundervisningen är ett av kommentarmaterialen som syftar till att ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Ateljé Tina Johansson

Redaktör Carola Stuart

**Teknisk
produktion** Barbro Ogden

Tekniska data *Sättning* Century Schoolbook 11/13
Tryckmetod Offset
Papper 100 g Munkens allround
Bindning Klammerhäftad

Presslagd Juni 1983

© Skolöverstyrelsen och Liber Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70820-9

Schmidts Boktryckeri AB, Helsingborg 1983

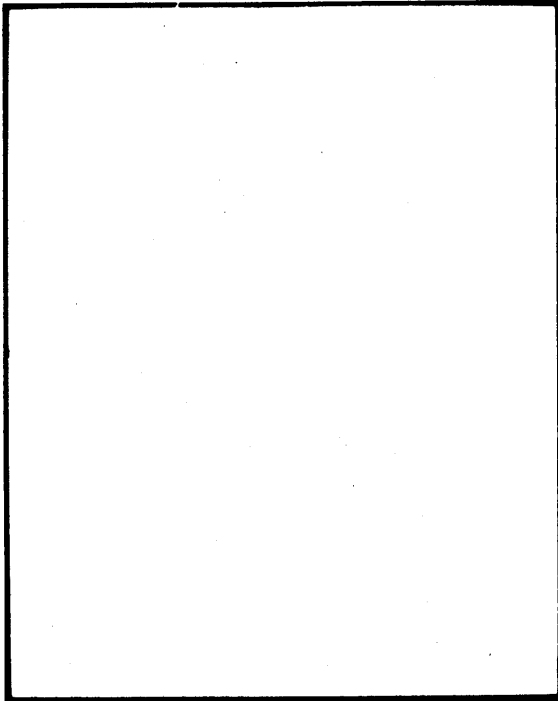

14000

000301034

Kommentarmaterial

*L*₈₂
LUX

Grunddel och fördjupningsdel i språkundervisningen

Liber Utbildningsförlaget Stockholm

Innehåll

Förord	5
Inledning	6
Målsättning	6
Målgrupper	6
Grunddel och fördjupningsdel	7
Planering av fördjupningsuppgifterna	9
Inledande analys	10
Fortlöpande diagnostisering	12
Förslag till fördjupningsuppgifter	14
Genomförande av fördjupningsuppgifterna	18
Förarbete	18
Material	19
Handledning	20
Lärarens arbete under fördjupningspassen	21
Lokaler	21
Redovisning	22
Bedömning	22

Förord

Läroplanen för komvux består av en allmän del och kommentarmaterial. Den allmänna delen innehåller mål och riktlinjer för verksamheten samt tim- och kursplaner. Syftet med kommentarmaterialen är att

- belysa aktuella frågor och problem både av övergripande karaktär och i anslutning till enskilda ämnen
- diskutera alternativa metoder att lösa olika problem och arbeta i den riktning som målen för komvux anger.

Kommentarmaterialen innehåller alltså *inga föreskrifter*. Avsikten är att de skall ge idéer och vara ett inlägg i diskussionerna vid bl a kursplanering och utarbetande av lokala arbetsplaner.

Kommentarmaterialen fastställs av SÖ. Enligt anvisningarna skall de kompletteras och aktualiseras fortlöpande. De skall omfatta såväl yrkesinriktade som allmänna ämnen.

Föreliggande kommentarmaterial behandlar företrädesvis hur arbetet inom fördjupningsdelen kan läggas upp i språkundervisningens inledande etapp. Synpunkterna i materialet torde kunna diskuteras inom undervisningen i alla moderna språk, även om många exempel är hämtade från engelska, tyska och franska. Ytterligare kommentarmaterial för språkundervisningen är planerade, närmast ett häfte som tar upp praktisk kommunikativ språkträning för vuxna.

Stockholm i juni 1983

Skolöverstyrelsen

Inledning

Målsättning

Målet för språkinläringen är att uppnå kommunikationsförmåga. Språket är ett instrument för att förmedla tankar, erfarenheter, önskemål och känslor människor emellan.

För den vuxne kursdeltagaren gäller att insikt i hur språket är uppbyggt gör det lättare att uppnå en effektiv och fungerande kommunikationsförmåga.

Undervisningen bör utgå från kursdeltagarnas behov av språket. Kursdeltagarna skall lära sig språket så att de *kan*, *vill* och *vågar* använda det i vardagliga situationer.

Efter genomgången kurs skall kursdeltagaren kunna

- följa och förstå det viktigaste som sägs i tydligt tal som rör vardagliga och allmänna ämnen
- göra sig förstådd i ofta förekommande vardagliga situationer
- förstå det viktigaste i enkel text, som handlar om bekanta ämnen och med hjälp av lexikon nå en mer fullständig förståelse av sådan text
- begripligt formulera enkla skriftliga meddelanden.

Målgrupper

Vuxna kursdeltagare är mycket olika både ifråga om ålder, yrkeserfarenheter och förkunskaper. Deras förutsättningar för och behov av språkstudier skiftar därför i hög grad. Några läser språk för att det krävs betyg i ämnet för viss annan utbildning, andra har behov av språkkunskaper i sitt yrkesarbete. För en tredje grupp ingår språkkunskaperna i den allmänna kompetens som de vill skaffa sig.

En del kursdeltagare har särskilt svårt för uttalet i språk, andra kan ha svårigheter att läsa och skriva. Många invandrare har speciella svårigheter att lära sig ett nytt främmande språk på grund av dålig skolunderbyggnad och bristande kunskaper och färdigheter i svenska.

Det finns också vissa skillnader mellan kursdeltagarna i olika språk. Genom att det krävs betyg i engelska för en rad olika utbildningar och yrken får engelskan en mycket bredare rekrytering än de övriga språken. Man har också betydligt oftare användning för engelska i det svenska samhället bl a till följd av det rika utbudet av film och tv-program på engelska. Språket används dessutom i stor utsträckning som kommunikationsmedel mellan människor som inte har engelska som modersmål.

Grunddel och fördjupningsdel

Det som sagts om komvux målgrupper visar hur viktigt det är att individualisera undervisningen, att anpassa den till deltagarnas intressen, behov och förutsättningar. Detta är ett av skälen till den obligatoriska indelning av alla ämnen i en grunddel och en fördjupningsdel som görs i Lvux 82. Grunddelen skall omfatta cirka två tredjedelar av kurstiden; fördjupningsdelen omkring en tredjedel. Allmän och särskild kurs förekommer inte, utan deltagarnas skiftande behov tillgodoses inom fördjupningsdelen. Grunddelen är gemensam för kursdeltagarna. Inom fördjupningsdelen väljer var och en arbetsuppgifter.

Arbetet i *grunddelen* skall vara allsidigt och föra deltagaren en bit på väg mot de mål som gäller för undervisningen. Samtliga huvudmoment skall behandlas i grunddelen. I grunddelen arbetar man med kunskaper och färdigheter som inte kan väljas bort. Kursdeltagarnas medverkan i planeringen kommer därför, särskilt i ett nybörjarspråk, att gälla tidsplanering och arbetsformer mer än själva stoffet i grunddelen.

Inom *fördjupningsdelen* arbetar deltagarna med att tillämpa de kunskaper och färdigheter grunddelen givit i syfte att uppnå en bättre behärskning av kommunikationsfärdigheten. Som framgått väljer kursdeltagarna uppgifter efter behov, intressen och förutsättningar. Detta innebär att de kan ägna mera tid åt vissa delar av kursen på bekostnad av andra. Fördjupningsarbetet kan syfta till

- tillämpning av inlärd färdigheter inom nya områden eller i nya sammanhang
- breddning av ett visst ämnesområde genom att deltagarna vidgar sitt ordförråd och förbättrar sin språkfärdighet inom ett område som de är speciellt intresserade av
- personlig specialisering inom en färdighet eller ett ämnesområde i anslutning till deltagarnas studieinriktning, yrkesverksamhet eller personliga intressen.

Normalt ägnas fördjupningsdelen åt språkträning inom ramen för någon av ovanstående tre punkter. Emellertid behöver en del kursdeltagare, t ex personer med kort tidigare utbildning, äldre människor eller kursdeltagare med dålig studiemiljö, längre inlärnings- och övningstid än de övriga i gruppen för att kunna följa med i undervisningen. Dessa kursdeltagare skall i första hand ges möjlighet till stödundervisning. Tidvis kan de också behöva ägna en del av fördjupningsarbetet åt förstärkning av basfärdigheter, dvs en kursdeltagare med speciella svårigheter bereds tillfälle till mer hörförståelseträning, en annan får ytterligare muntlig och skriftlig träning av ett svårt och outhärligt grammatikmoment.

Fördjupningsdelen skall också utveckla deltagarnas förmåga att självständigt välja, planera och genomföra en uppgift. Studieteknisk träning är alltså ett viktigt moment både inför och under arbetet med fördjupningsuppgifterna.

Olika arbetsformer skall prövas, enskilt eller i grupp. En diskussion om för- och nackdelar med metoder och arbetsformer bör föras fortlöpande under kursens gång.

Uppslag till fördjupningsuppgifter kan komma från både

kursdeltagare och lärare. Deltagarna skall tillsammans med läraren avgöra vilken uppgift som är lämpligast. För deltagarna kan det vara frestande att alltid välja sådant som man tycker sig behärska. Läraren bör i så fall försöka få dem att välja uppgifter inom nya områden. Deltagarens egna mål ifråga om färdighetsnivå, vilka ju kan variera i de olika färdigheterna, är dock en viktig faktor att ta hänsyn till. Det måste betonas att läraren normalt inte bör styra in vissa kursdeltagare på uppgifter av repetitionskaraktär om deras kunskaper i grunddelen bedöms som otillfredsställande.

Sammanfattningsvis kan sägas att valet av fördjupning blir ett samspel, där deltagaren uttrycker vad han vill och där läraren ger råd utifrån sina erfarenheter. Skolans resurser och lärarens arbetsbelastning kan dock komma att sätta en gräns för utbudet av utgifter.

Planering av fördjupningsuppgifterna

Som nämnts skall grunddelen enligt läroplanen uppta ungefär två tredjedelar av etappen medan en tredjedel ägnas åt fördjupningsuppgifter. Fördjupningsdelen skall vidare spridas över hela etappen och inte i sin helhet förläggas till slutet.

Det kan emellertid vara svårt att sprida fördjupningen jämnt över hela kurstiden. På nybörjarstadiet behöver deltagarna skaffa sig en första grund innan något mera självständigt arbete kan ta sin början. Man kan därför tänka sig att en kortare period i början av etappen är helt fri från fördjupningsuppgifter. I engelska, där etapp 1 totalt omfattar 350 timmar, föreslås att 30 till 50 timmar i etappens inledning inte tas i anspråk för fördjupning.

I tyska och franska, som totalt omfattar 180 timmar, kan förslagsvis 20 till 30 timmar undantas på motsvarande sätt.

Fördjupningsuppgifterna kan i början av studierna vara begränsade till sin omfattning för att sedan bli större. Uppgifternas omfattning kan också variera från individ till individ.

Hemarbete förekommer även inom fördjupningsdelen, dock ej i större utsträckning än inom grunddelen.

Det är ofta lämpligt att inleda en ny kurs med en av läraren styrd och planerad inskolningsperiod. Därefter är det emellertid angeläget att engagera deltagarna i en gemensam planering. Bl a bör lärare och kursdeltagare komma överens om vilka fördjupningsuppgifter som skall göras, hur långa fördjupningsuppgifterna skall vara och hur arbete med grunddel och fördjupning skall varvas. Vid planeringen måste man också ta hänsyn till att en uppgift som för en deltagare kräver en lektions arbete kan ta mycket längre tid för någon annan. Det är bra om kursdeltagarna får möjligheter att samarbeta i skiftande par och smågrupper såväl inom grunddelen som fördjupningsdelen.

Inledande analys

För att underlätta för lärare och kursdeltagare att utforma och välja fördjupningsuppgifter måste en analys av kursdeltagarnas behov och intressen göras. En sådan analys redan i början av kursen bidrar till att göra klart för läraren vilka mål den enskilde kursdeltagaren har och vad som fattas innan var och en har nått sitt mål. Även för kursdeltagaren är det viktigt att tänka igenom vad han/hon har för särskilda behov.

Med ett exempel från engelskan visas nedan vilken information det kan vara bra att ta fram i den första övergripande analysen.

1. Till vilken nivå planerar du att läsa engelska — etapp 1, 2 eller 3?
2. Räknar du med att träffa engelsktalande personer på fritiden, på resor, på arbetet — ofta, sällan, aldrig?

3. Vilket är viktigast för dig: att lära dig förstå tal, förstå text, själv uttrycka dig i tal, skriva?
4. Om du behöver engelska i arbetet, vad behöver du då kunna: tala i telefon, ta emot kunder och visa dem till rätta, tolka arbetsbeskrivningar och instruktioner, läsa facklitteratur, skriva enklare brev, skriva språket på maskin efter manus?
5. Har du några intressen som du kan ha glädje av i samband med denna kurs? Vilka?

Ett annat exempel på en övergripande analys finns i ARBVUX-rapport nummer 1 om Behovsanpassad undervisning i moderna språk (SÖ 1979).

Vad jag helst vill lära mig i engelska (alternativt andra språk) under den här kursen

Kryssa för högst fem alternativ!

A. Att läsa

- facklitteratur
- skönlitteratur
- tidningar
- information och bruksanvisningar
- brev

(fyll själv i annat)

B. Att skriva

- brev/telegram
- efter diktamen

(fyll själv i annat)

C. Grammatik

- att få bättre kunskaper i grammatik
-

(fyll själv i annat)

D. Att tala engelska

- när jag träffar en engelsktalande person i Sverige
 - som turist i andra länder
 - i samband med arbete utomlands
 - med bättre uttal
-

(fyll själv i annat)

E. Att förstå talad engelska

- när jag träffar en engelsktalande person i Sverige
 - när jag reser utomlands
 - i telefon/på tv/på radio/på bio
-

(fyll själv i annat)

Fortlöpande diagnostisering

Då och då görs en analys i anslutning till det avsnitt av grunddelen som kursdeltagarna just läst. Syftet är dels att se om deltagarna uppnått de kunskaper och färdigheter som ingår i grunddelen, dels att få underlag för utformning av fördjupningsuppgifter.

Om aktuellt avsnitt i grunddelen kan anses inhämtat, kan deltagarna gå vidare till fristående och mera krävande uppgifter. I annat fall kanske fördjupningen delvis kan ägnas åt förstärkning och ytterligare övning av tidigare stoff.

Den här typen av analys skulle alltså kunna omfatta

- en del där fördjupningsuppgifter presenteras
- en del för bedömning av genomgångna moment, gärna utformad som *självbedömning*

En *självbedömning* ger kursdeltagarna möjlighet att sätta sina färdigheter i relation till sina egna mål, vilket bör kunna underlätta valet av fördjupningsuppgift.

Det kan vara lämpligt att kurskonferensen sammanställer formulär för självbedömning i anslutning till den kursbok man använder samt förslag till lämpligt fördjupningsmaterial.

Här följer några exempel på frågor som skulle kunna ingå i en självbedömning.

	Bra	Ganska bra	Inte alls bra
Jag kan hälsa på en X-talande person och tala om vem jag är	☐	☐	☐
Jag kan ställa frågor till en X-talande person om			
vädret	☐	☐	☐
hans bostad	☐	☐	☐
hans familj	☐	☐	☐
Jag kan svara på frågor om			
mig själv	☐	☐	☐
min familj	☐	☐	☐
vädret	☐	☐	☐
Jag kan ta och ge information om			
vägen	☐	☐	☐
tiden	☐	☐	☐
Jag kan be om och ge ett råd	☐	☐	☐

	Bra	Ganska bra	Inte alls bra
Jag kan berätta om vad som hände i går	☐	☐	☐
Jag kan tala om vad jag skall göra i morgon	☐	☐	☐
Jag kan jämföra olika saker	☐	☐	☐

Förslag till fördjupningsuppgifter

Exemplen är ibland hämtade från ett speciellt språk men förslagen kan användas även för andra språk.

Korta fördjupningsuppgifter med utgångspunkt i de läromedel som används

- Träna uttal, gärna i par, med hjälp av ljudband och lärare
- Överföra textens ord- och frasförråd till nya situationer i form av parallelltexter och parallelldialoger
- Skapa och använda sig av vardagsdialoger där idiomatiska fraser ingår, t ex på restaurang, på hotell, i affär, på bensinmacken
- Utvidga ordförråd och fraser vad gäller t ex utseende, sinnesstämning och göra en personbeskrivning
- Med hjälp av textens ord och fraser berätta om sig själv eller någon annan person
- Söka ytterligare fakta i något svårare text med innehåll som anknyter till textboken
- Intervjua fiktiva personer, t ex personer som förekommer i läroboken i text eller på bild
- Dramatisera texten eller göra ett rollspel med texten som utgångspunkt
- Formulera frågor till läst text och formulera påståenden av typen "rätt-fel" till läst text

- Utarbeta ett kort prov på ett läst avsnitt för användning i gruppen.

Exempel på något längre fördjupningsuppgifter
— tillämpning och utvidgning av grunddelen

Att uttrycka känslor

Kursdeltagarna lokaliserar korta känslöbetonade repliker i lästa texter — instämmanden, protester; uttryck för glädje, motvilja, förvåning osv. Deltagarna lyssnar i par eller grupp på replikerna på ljudbandet och tränar varandra i exakt imitation. Ytterligare material hämtas ur annat läromedel och/eller enkelt skolradioprogram. Återkommande drag i intonationen noteras och diskuteras. Med några karakteristiska repliker som utgångspunkt skrivs och framförs en scen.

Att gå och handla mat

Kursdeltagarna söker nyckelrepliker (je voudrais, donnez-moi, il n'y a pas de?, encore un peu respektive ich hätte gern, osv) i lästa texter, tar reda på grammatiska konstruktioner som behövs för att klara inköpen, t ex i franskan partitiv artikel och typen "un kilo de", i tyskan ackusativ.

Hörförståelsen av räkneord tränas med hjälp av inspelningar, läraren och övriga deltagare. Redan känt matordförråd inventeras, kompletteras med hjälp av parlör, matsedel och lexikon och sammanställs. Realia om råvaror och vardagsmat läses, delvis på svenska. Några scener övas in och framförs.

Att berätta om en film eller ett tv-program man sett eller en bok man läst

Händelser i förfluten tid

Deltagarna läser om texter som presenterar passé composé och imparfait i det egna läromedlet. Ytterligare några berättande texter läses. Passé composé och imparfait av de vanligaste verben repeteras, liksom principerna för tempusvalet. Ett berättande skolradioprogram avlyssnas. Som underlag för kursdeltagarnas egna berättelser väljs bildserie(r), film eller tv-program (gärna på video). Speakertext författas. Eventuella fel följs upp med övningar i lämplig övningsbok. Berättelsen presenteras.

Att arbeta med utgångspunkt från inspelningar

En rad inspelningar på lämplig svårighetsnivå avlyssnas enskilt eller i grupp. Arbetsblad utnyttjas för förståelsekontroll. Vissa program eller avsnitt avlyssnas flera gånger och med uppehåll för att öka graden av förståelse. Vid behov används lexikon eller eventuellt sändningsmanus. Kursdeltagarna skriver mycket korta resuméer eller kommentarer till programmen, på det främmande språket eller svenska.

Fristående fördjupningsuppgifter

- Beskriva bilder och bildserier muntligt och skriftligt.
- Förbereda och genomföra visning av diabilder eller avlyssning av inspelat material och sammanställa frågor i anslutning till denna visning/avlyssning.
- Förbereda intervjuer med andra kursdeltagare, som antingen identifierar sig med en person på en bild, en påhittad person eller som svarar för sig själva. Genomföra intervjuerna och rapportera resultatet.
- Allsång. Kursdeltagarna väljer ut en sång, förbereder textblad och ger ordförklaringar samt genomför allsången.
- Läsa för nöjes skull t ex sagor, svenska barnböcker i översättning, texter i parallellläromedel, tillrättalagd skönlitteratur.
- Söka information/kunskaper i broschyrer, uppslagsverk, tidningar.
- Söka information inom det egna yrkesområdet. Sakinnehållet i texten bör vara sådant att det utan svårighet känns igen av läsaren. Lexikon och grammatik används under läsningen. För yrket relevanta ord och uttryck tas ur texten och lärs in. Eventuellt berättar kursdeltagarna sedan med hjälp av teckningar eller fotografier om sitt arbete, visar eller mimar en arbetsoperation och berättar om den.
- Presentera en hobby eller ett specialintresse och göra en sammanställning av ord och fraser som behövs för att underlätta för åhörarna att förstå och ställa frågor vid presentationen. Arbetet görs med hjälp av lexikon och

lämpliga källor som annonser, tidningsartiklar och broschyrer.

- Presentera och kommentera en aktuell händelse. Hjälpmedel kan vara tidningsurklipp på svenska eller det främmande språket samt skolradioprogram.
- Referera tv- och radioprogram eller en film som berör språkområdet. Eventuellt görs referaten delvis på svenska.
- Tipsa om kommande tv- och radioprogram, aktuella filmer, pjäser och utställningar, intressanta tidnings- och tidskriftsartiklar med anknytning till språkområdet.
- Sammanställa och presentera fakta om ett land, en del av ett land eller en stad inom språkområdet med hjälp av lärobokens uppgifter och kompletterande material. I början av etappen kan presentationen göras på svenska.
- Hjälpa turister till rätta. Kursdeltagarna tar reda på vad turister brukar fråga om när de kommer till trakten, intervjuar t ex polis och personal på campingplats, turistbyrå och bensinmack och skriver en lista med frågor. Svar till frågorna formuleras. Frågor och svar redovisas muntligt inför hela gruppen.
- Släkträd. Deltagarna ritar ett enkelt släkträd för den egna slakten eller för någon påhittad, skriver en redogörelse för hur en av personerna är släkt med de andra; demonstrerar släkträdet för någon och berättar om personerna, när de föddes, gifte sig, fick barn och dog.
- En liten tidning med text och bilder. Deltagarna klipper, klistrar, skriver och ritar. Tidningen kan innehålla porträtt i ord och bild av kurskamraterna. Den färdiga tidningen presenteras för hela gruppen.
- Beskriva ett hem. Deltagarna ritar en enkel karta över hemmet, skriver kommentarer och förklaringar till kartan och beskriver sedan hemmet muntligt. Man kan göra tre olika beskrivningar: en positiv för en spekulant på bostaden, en negativ för en försäkringsman som skall betala ersättning för dolda fel och en neutral för en bekant på besök.
- Dagbok. Deltagarna läser några autentiska dagbokssidor,

skriver en egen kortfattad dagbok för en dag och återberättar sedan muntligt, sammanhängande och ganska fylligt vad som skett under dagen.

Genomförande av fördjupningsuppgifterna

Förarbete

Lärarens förarbete inför fördjupningsuppgifterna bör normalt rymmas inom den arbetstid som förberedelsen av ett motsvarande antal undervisningstimmar i en komvux-kurs i språk brukar kräva.

Förberedelserna kan omfatta

- val av material
- bearbetning av material, så att det blir användbart för kursdeltagarna utan alltför omfattande lärarledning, bl a komplettering med ordlistor, diagnostiska text, facit, mönstrexempel, textfrågor, nyckelord för tal- och skrivträning
- iordningställande av material samt apparater inför de arbetspass då sådana behövs.

Förarbetet behöver inte skötas av läraren ensam. Val och bearbetning av material för lämpliga fördjupningsuppgifter kan göras i samverkan mellan flera lärare. Därigenom växer det så småningom fram ett förråd av användbart material vid skolan. Kursdeltagarna bör stimuleras att delta i sökandet efter lämpligt material, så snart deras språkkompetens tillåter det. Produktion av ordlistor, textfrågor och facit kan vara en meningsfull fördjupningsuppgift för kursdeltagarna.

Material

Vid fördjupningsarbetet i språk etapp 1 rekommenderas, beroende på uppgiftens art, bl a följande material:

- de delar av textboken som inte tas upp i grunddelen eller där behandlas ofullständigt (extensivt läst text läses mera noggrant, texten tas till utgångspunkt för fri produktion, bokens illustrationer utnyttjas för vidare tal- och skrivträning)
- den övningsbok som används för grunddelen i de delar som inte utnyttjas där
- grundläromedlets ljudband för fördjupad uttals- eller hörförståelseträning
- text, övningar och inspelningar ur parallella läromedel för bredare studium av i grunddelen behandlat stoff (vardagsteman, situationer, ord och fraser inom ett visst begreppsområde; grammatik och realia)
- ljudband (gärna tillsammans med tillhörande arbetsmaterial om sådant finns) för
 - förstärkt hörförståelseträning, förståelse av sammanhang i stort eller mera exakt förståelse
 - realiainformation
- olika typer av tryckt material: från kommenterade, bearbetade texter med ordlista på grunddelens svårighetsnivå (eller ibland ännu lättare!) till autentiska texter ur tidningar, tidskrifter, broschyrer, handböcker, fack- och skönlitteratur eller kursdeltagarens specialintresse
- lexikon och grammatik i samband med läsning av obearbetad text, då man vill nå mera exakt förståelse, samt för studieteknisk träning
- bilder, blanketter, annonser, kartor och diagram som utgångspunkt för tal- och skrivträning.

Handledning

Uppläggningsen av ett fördjupningsarbete kan utformas vid samtal mellan lärare och kursdeltagare. Läraren kan på så sätt skaffa sig en klarare bild av vad kursdeltagarna vill åstadkomma med den verksamhet de valt och föreslå alternativa vägar att nå fram till detta mål. Kursdeltagarna får också goda möjligheter att själva påverka utformningen av sitt arbete. Till en början måste samtalen troligen föras på svenska. Mot slutet av etapp 1 ökar möjligheterna att helt eller delvis använda det främmande språket.

Ibland kan det vara nödvändigt med skriftliga instruktioner, kanske som uppföljning av ett handledningssamtal. Preciserade skriftliga anvisningar har fördelen att man vinner tid och effektivitet. Nackdelen är att man försvårar improvisationer, likriktar arbetet och i värsta fall skapar stress.

Även vid skriftlig instruktion måste man börja på svenska. På vägen till instruktion på målspråket kan det vara lämpligt att under en period ge tvåspråkiga anvisningar.

En skriftlig instruktion kan bl a ta upp följande:

- vilken gemensam lektionstid som har anslagits till uppgiften
- vilken del av uppgiften som skall göras som hemuppgift
- vilket material (textavsnitt och övningar) som är lämpligt för uppgiften
- vad som lämpligen genomförs muntligt/skriftligt, intensivt/extensivt, enskilt/i par/i grupp
- vad kursdeltagarna bör klara av, när uppgiften genomförs
- om redovisning skall ske och i så fall hur
- vilka extra uppgifter kursdeltagarna kan göra om de får tid över.

Lärarens arbete under fördjupningspassen

En av lärarens viktigaste uppgifter är att ständigt påverka kursdeltagarna att i alla situationer där det är möjligt använda det främmande språket under fördjupningsarbetets gång, även i samtal med varandra. Om detta inte sker finns en uppenbar risk att den muntliga språkfärdigheten hos många kursdeltagare inte utvecklas tillräckligt under denna del av arbetstiden.

Rent praktiskt kan lärarens uppgifter under ett fördjupningspass omfatta

- studiehandledning under arbetets gång
- språklig hjälp vid textläsning, muntlig och skriftlig produktion
- hjälp med uttal och intonation till de deltagare som behöver det
- deltagande i talövningar
- rättning av övningar och kursdeltagarnas dialoger, skisser och brev
- eventuellt kompletterande instruktioner och ytterligare diskussion av redovisningsformer.

Lokaler

Tillgång till grupprum, inlärningsstudio och bibliotek är givetvis en stor fördel vid arbetet med fördjupningsdelen. När kontinuerlig lärarhjälp inte behövs, kan kursdeltagarna ibland förlägga vissa arbetstimmar till kommunbibliotek eller annan lämplig plats utanför skolan. Normalt kommer dock arbetet ofta att bedrivas i ett vanligt klassrum, vilket exempelvis kan innebära att de som arbetar med talträning placerar sig i en klunga eller i grupper i rummets ena del. Vid hörförståelseträning rekommenderas bandspelare med hörlurar.

Redovisning

Fördjupningsuppgifterna i etapp 1 behöver inte nödvändigtvis redovisas inför de övriga kursdeltagarna. Det viktigaste är ju att fördjupningsarbetet utförts och att kursdeltagaren har fått utbyte av arbetet i form av ökad språkfärdighet och ökade kunskaper. Sålunda behöver inte en stor del av tiden för fördjupningsdelen ägnas åt muntliga/skriftliga redovisningar. I stället kan kursdeltagarna använda tiden till fördjupad träning av olika färdigheter. Uppgifterna skall dock alltid följas upp, antingen av kursdeltagaren själv, t ex med hjälp av facit, eller av läraren (se avsnittet Bedömning).

Fördjupningsuppgifter eller delar av fördjupningsuppgifter som bedöms vara av allmänt intresse kan redovisas för övriga kursdeltagare. Redovisningen kan göras dels muntligt inför hela gruppen, en del av gruppen eller i form av tvärgruppsredovisningar, dels skriftligt i kortfattad form. Exempel på sådana redovisningar är

- sammanställning av ord och fraser inom ett visst område (skriftligt)
- framförande av dialoger och rollspel
- presentation av läst text och avlyssnade band (muntligt/skriftligt).

Bedömning

I det följande kommenteras två olika slags bedömning

- bedömning i syfte att ge kursdeltagaren besked om i vilken utsträckning han/hon nått de kunskaps- och färdighetsmål som ställts upp
- bedömning i syfte att ge lärarna nödvändig information inför betygsättningen.

Den första typen, *diagnostisk* bedömning, kan avse såväl begränsade kursavsnitt som övergripande färdigheter. Den

ger kursdeltagaren svar på, om en inlärd grammatisk struktur fungerar i praktiken, hur stor del av det ordförråd som man under en period försökt lära in som sitter kvar i minnet, hur mycket ens hörförståelse förbättrats efter ett antal övningstimmar osv.

Diagnostiska hjälpmedel behövs vid fördjupningsarbetet i samma utsträckning som vid det gemensamma arbetet med grunddelen. Det kan vara en fördel att kursdeltagaren själv kan rätta testuppgifterna och bedöma sina framsteg. Betygsättningen hålls därigenom borta från diagnosen, vilket ju är meningen. Vid diagnos av talfärdigheten behöver dock läraren i regel hjälpa till.

Vid *betygsättningen* bör läraren använda sig av all information, som säger något väsentligt om i hur hög grad en kursdeltagare nått fram till de mål som gäller för kursen. Då läraren bedömer den färdighet som uppnåtts skall fördjupningsuppgifterna tillmätas lika stor betydelse som prestationerna inom ämnets grunddel, vare sig de formellt redovisas eller inte. Det är viktigt att beakta att informationen skall gälla övergripande språkliga färdigheter, inte nyinlästa ordlistor eller textavsnitt.

Läraren kan skapa sig en uppfattning om kursdeltagarnas färdigheter genom olika prov, t ex hör- och läsförståelseprov, prov på styrd eller friare skriftlig produktion och gärna också enkla, jämförbara muntliga test.

I början av kursen kommer proven i stora delar att bygga på summan av det som vid provtillfället uppnåtts inom grunddelens ram, men de bör ha inslag som ger möjligheter att mäta effekten av arbetet med fördjupningsuppgifterna. Mot slutet av etapp 1 har kursdeltagarna under sitt totala arbete med läromedel, annat tryckt och inspelat material och olika muntliga övningar mött ett så pass skiftande språkmaterial, att läraren bör kunna utforma språkfärdighetsproven utan att direkt ansluta till vad som formellt genomgått under grunddelen. Proven måste dock ha en svårighetsgrad som uppfattas som rimlig av det stora flertalet kursdeltagare.

Ett minst lika viktigt betygsunderlag som proven är den

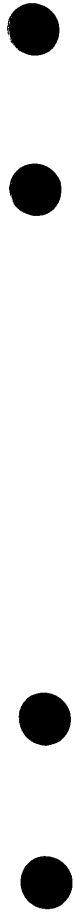

L⁸²
VUX

KOMMENTARMATERIAL

SÖ:s
publikation
Läroplaner
1983:7

 Liber
Utbildningsförlaget

ISBN 91-40-70820-9

SÖ^{cs}